

KOREYS TILIDAGI FRAZEOLOGIZMLARDA MILLIY MENTALITET
IFODASI

Xujayeva Ugiloy Tagoymurotovna

O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti

Koreys filologiyasi kafedrası o'qituvchisi Toshkent, O'zbekiston

Annotatsiya. *Ushbu maqolada koreys tilidagi frazeologizmlarda milliy mentalitetning ifodalanish xususiyatlari tahlil qilinadi. Tadqiqotda koreys xalqining dunyoqarashi, axloqiy qadriyatlari, oila va jamiyat haqidagi tasavvurlari, mehnatga munosabati, hurmat, sabr, kamtarlik, ijtimoiy uyg'unlik va insonlararo munosabatlarni aks ettiruvchi frazeologik birliklar ko'rib chiqiladi. Maqolada 눈이 높다 (talabi baland bo'lmoq), 손이 크다 (saxiy bo'lmoq), 입이 무겁다 (sir saqlay olmoq), 발이 넓다 (tanish-bilishi ko'p bo'lmoq), 마음을 먹다 (qaror qilmoq), 피땀을 흘리다 (jon-jahdi bilan mehnat qilmoq), 고개를 숙이다 (bosh egmoq, hurmat yoki uzr bildirmoq) kabi birliklar lingvomadaniy jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, koreys frazeologizmlari xalqning milliy tafakkuri, ijtimoiy odobi, jamoaviylikka moyilligi va axloqiy mezonlarini aks ettiruvchi muhim til birliklari hisoblanadi.*

Kalit so'zlar: *koreys tili, frazeologizm, milliy mentalitet, lingvomadaniyat, koreys madaniyati, xalq tafakkuri, hurmat, jamoaviylik, nutq odobi.*

Kirish

Har bir xalqning tili uning tarixiy tajribasi, madaniyati, urf-odati, axloqiy qadriyatlari va milliy mentalitetini aks ettiradi. Ayniqsa frazeologizmlar xalq tafakkurining obrazli, ixcham va chuqur ma'noli ifodasi sifatida alohida ahamiyatga ega. Frazeologik birliklar oddiy so'z birikmasi emas, balki xalqning hayotiy tajribasi, dunyoqarashi va ijtimoiy munosabatlarni o'zida jamlagan barqaror til birliklaridir.

Koreys tilida frazeologizmlar juda boy qatlamni tashkil etadi. Ular inson xarakteri, mehnat, hurmat, oila, jamiyat, sabr, kamtarlik, ijtimoiy munosabat va hissiy holatlarni obrazli tarzda ifodalaydi. Masalan, 눈이 높다 so'zma-so'z "ko'zi baland" degani bo'lsa-da, aslida "talabi baland bo'lmoq" ma'nosini bildiradi. 입이 무겁다 "og'zi og'ir" degan shaklda bo'lsa-da, "sir saqlay oladigan odam" ma'nosida ishlatiladi. Bunday birliklarda koreys xalqining insoniy fazilatlar, odob va ijtimoiy munosabatlarga oid qarashlari mujassam bo'ladi.

Mazkur maqolaning maqsadi koreys tilidagi frazeologizmlarda milliy mentalitetning qanday ifodalanishini tahlil qilish, ularning semantik va lingvomadaniy xususiyatlarini yoritishdan iborat.

Frazeologizmlar va milliy mentalitet

Frazeologizm ma'nosi tarkibidagi so'zlarning oddiy yig'indisidan kelib chiqmaydigan, barqaror shakl va ko'chma ma'noga ega bo'lgan til birligidir. Frazeologizmlar ko'pincha

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'OYALAR

xalqning obrazli fikrlash tarzini ko'rsatadi. Ularda tana a'zolari, tabiat hodisalari, kundalik hayot, mehnat, oila va jamiyat bilan bog'liq tasavvurlar asosida ko'chma ma'no shakllanadi.

Milliy mentalitet esa muayyan xalqning fikrlash tarzi, axloqiy mezonlari, qadriyatlari va dunyoni idrok etish usulidir. Koreys mentalitetida hurmat, jamoaviylik, mehnatsevarlik, sabr, kamtarlik, kattalarga ehtirom, oilaga sadoqat va ijtimoiy uyg'unlik muhim o'rin tutadi. Bu qadriyatlar koreys tilidagi ko'plab frazeologizmlarda o'z ifodasini topadi.

Koreys frazeologizmlarida inson ko'pincha jamiyat bilan aloqada tasvirlanadi. Ya'ni shaxsning xulqi, so'zi, harakati va ichki holati boshqa insonlar bilan munosabatda baholanadi. Bu holat koreys madaniyatidagi jamoaviylik va ijtimoiy uyg'unlik qadriyatlari bilan bog'liqdir.

Inson xarakterini ifodalovchi frazeologizmlar

Koreys tilida inson xarakterini ifodalovchi frazeologizmlar juda ko'p. Masalan, **손이 크다** so'zma-so'z "qo'li katta" degani bo'lib, "saxiy", "ko'p sarflaydigan", "mehmonni keng kutadigan" ma'nolarini bildiradi. Bu birlik koreys madaniyatida saxiylik va boshqalar bilan bo'lishish qadriyat sifatida baholanishini ko'rsatadi.

입이 무겁다 "og'zi og'ir" shaklida tarjima qilinsa-da, u "sir saqlay oladigan", "gapni ko'chaga olib chiqmaydigan" insonni bildiradi. Bu frazeologizm koreys mentalitetida ishonch, ehtiyotkorlik va munosabatdagi mas'uliyat muhim ekanini ko'rsatadi. Aksincha, **입이 가볍다** "og'zi yengil" degan birlik "sir saqlay olmaydigan", "gap tarqatadigan" odamga nisbatan ishlatiladi. Bu qarama-qarshilik koreys tilida nutq odobi va so'z mas'uliyati katta ahamiyatga ega ekanini bildiradi.

눈이 높다 frazeologizmi "talabi baland bo'lmoq" ma'nosida ishlatiladi. Masalan, **눈이 높은 사람** deyilganda osonlikcha hech narsani ma'qul ko'rmaydigan, tanlovi yuqori inson nazarda tutiladi. Bu birlik koreys jamiyatida shaxsning tanlov mezoni, ijtimoiy baholash va orzu-intilishlari bilan bog'liq holda ishlatiladi.

Mehnat va intilishni bildiruvchi frazeologizmlar

Koreys xalqining milliy mentalitetida mehnatsevarlik va intilish muhim qadriyat hisoblanadi. Bu holat frazeologizmlarda ham aniq ko'rinadi. Masalan, **피땀을 흘리다** so'zma-so'z "qon va ter to'kmoq" degani bo'lib, "jon-jahdi bilan mehnat qilmoq", "katta kuch sarflamoq" ma'nosini bildiradi. Bu birlik insonning maqsad yo'lida fidoyilik bilan harakat qilishini obrazli tarzda ifodalaydi.

뼈 빠지게 일하다 frazeologizmi "suyagi chiqqudek ishlamoq" degan ma'noga yaqin bo'lib, juda qattiq mehnat qilishni bildiradi. Bu birlik koreys jamiyatida mehnat, chidamlilik va tirishqoqlikning yuqori qadrlanishini ko'rsatadi.

마음을 먹다 "ko'ngilni yemoq" tarzida so'zma-so'z tarjima qilinishi mumkin, lekin asl ma'nosi "qaror qilmoq", "bir ishga qat'iy bel bog'lamoq"dir. Bu frazeologizm koreys tilida ichki iroda, qat'iyat va maqsad sari ruhiy tayyorgarlikni bildiradi. Unda qaror qabul qilish jarayoni inson qalbi va ichki dunyosi bilan bog'lab ifodalanadi.

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'OYALAR

Hurmat va kamtarlikni ifodalovchi frazeologizmlar

Koreys madaniyatida kattalarga hurmat, ijtimoiy maqomni hisobga olish va kamtarlik muhim o'rin tutadi. Bu qadriyatlar frazeologizmlarda ham aks etadi. Masalan, 고개를 숙이다 so'zma-so'z "boshini egmoq" degani bo'lib, "hurmat bildirmoq", "uzr so'ramoq", "bo'ysunmoq" yoki "tan olmoq" ma'nolarida ishlatiladi. Bu birlik koreys muloqot madaniyatida tana harakati va nutq odobi o'rtasidagi bog'liqlikni ko'rsatadi.

체면을 세우다 frazeologizmi "obro'ni saqlamoq", "yuzini yorug' qilmoq" ma'nosini bildiradi. Koreys madaniyatida 체면, ya'ni yuz, obro' va ijtimoiy nufuz tushunchasi muhimdir. Odamning jamoa oldidagi obro'sini saqlash yoki boshqalarning yuzini yerga qaratmaslik koreys nutq va muomala madaniyatida alohida ahamiyatga ega.

낮을 가리다 frazeologizmi "begonasiramoq", "notanishlardan tortinmoq" ma'nosida ishlatiladi. Bu birlik koreys jamiyatida yaqinlik va begonalik o'rtasidagi psixologik masofani ifodalaydi. U shaxsning ijtimoiy muhitga moslashuvi va boshqalar bilan munosabat o'rnatishdagi ehtiyotkorligini bildiradi.

Jamoaviylik va insonlararo munosabatlar

Koreys frazeologizmlarida jamoaviylik va insonlararo aloqa ham muhim o'rin tutadi. 말이 넓다 so'zma-so'z "oyog'i keng" degani bo'lib, "tanish-bilishi ko'p", "aloqalari keng" ma'nosini bildiradi. Bu birlik koreys jamiyatida ijtimoiy tarmoq, tanish-bilish va munosabatlarning muhimligini ko'rsatadi.

정미 들다 frazeologizmi "mehr paydo bo'lmoq", "ko'ngil bog'lanmoq" ma'nosida ishlatiladi. 정 koreys madaniyatida juda muhim tushuncha bo'lib, insonlar o'rtasidagi iliqlik, mehr, uzoq munosabatlar davomida shakllanadigan bog'liqlikni bildiradi. 정미 들다 frazeologizmi koreys mentalitetida insonlararo munosabatlar faqat rasmiy aloqa emas, balki hissiy yaqinlik bilan ham bog'liq ekanini ko'rsatadi.

마음이 통하다 "ko'ngillar tutashmoq", "bir-birini tushunmoq" ma'nosini bildiradi. Bu frazeologizm koreys tilida insonlar o'rtasidagi ruhiy uyg'unlik, o'zaro tushunish va yaqinlikni ifodalaydi. Bunday birliklar koreys mentalitetida muloqot, hamjihatlik va ichki uyg'unlik qadrlanishini ko'rsatadi.

Hissiyot va ichki kechinmalarni bildiruvchi frazeologizmlar

Koreys frazeologizmlarida insonning ichki holati ham obrazli ifodalanadi. Masalan, 가슴이 아프다 so'zma-so'z "ko'kragi og'rимоq" degani bo'lsa-da, "qalbi og'rимоq", "ich-ichidan achinmoq" ma'nosini bildiradi. Bu birlik hissiy iztirobni jismoniy og'riq orqali ifodalaydi.

속이 상하다 frazeologizmi "ichi buzilmoq" tarzida so'zma-so'z tarjima qilinsa-da, aslida "ko'ngli ranjimoq", "xafa bo'lmoq" ma'nosini bildiradi. Bu frazeologizm koreys tilida hissiyotlarning ichki makon, ya'ni 속 (ich) bilan bog'lab tasavvur qilinishini ko'rsatadi.

마음이 무겁다 "ko'ngli og'ir" degan ma'noda ishlatilib, ruhiy bosim, tashvish yoki aybdorlik hissini bildiradi. Bu birlik koreys tilida qalb va ruhiy holat o'rtasidagi bog'liqlikni

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G‘OYALAR

ifodalaydi. Bunday frazeologizmlar koreys xalqining hissiyotlarni bevosita emas, balki obrazli va yumshoq shaklda ifodalashga moyilligini ko‘rsatadi.

Koreys frazeologizmlarida tana a‘zolari orqali mentalitet ifodasi

Koreys tilida ko‘plab frazeologizmlar tana a‘zolari nomlari asosida shakllangan. 눈 (ko‘z), 입 (og‘iz), 손 (qo‘l), 발 (oyoq), 마음 (ko‘ngil), 가슴 (ko‘krak), 고개 (bosh) kabi so‘zlar turli ko‘chma ma‘nolarni hosil qiladi.

Masalan, 눈치가 빠르다 “vaziyatni tez sezadigan”, “fahmi tez” degan ma‘noni bildiradi. 눈치 koreys madaniyatida muhim tushuncha bo‘lib, insonning vaziyatni, suhbatdosh kayfiyatini va aytilmagan ma‘noni sezish qobiliyatini anglatadi. Bu birlik koreys muloqotida bevosita gapirishdan ko‘ra vaziyatni anglash va mos harakat qilish muhimligini ko‘rsatadi.

손을 놓다 “qo‘lni qo‘yib yubormoq” degan shaklda bo‘lsa-da, “bir ishni tashlab qo‘ymoq”, “endi shug‘ullanmaslik” ma‘nosini bildiradi. 발을 빼다 esa “oyog‘ini tortib olmoq”, ya‘ni “bir ishdan chetga chiqmoq”, “aralashmaslik” degan ma‘noda ishlatiladi. Bu birliklar harakat va ijtimoiy munosabat o‘rtasidagi bog‘liqlikni ko‘rsatadi.

Bunday frazeologizmlar koreys tilida inson tanasi orqali ijtimoiy, axloqiy va hissiy hodisalar obrazli tarzda ifodalanishini ko‘rsatadi.

Xulosa

Koreys tilidagi frazeologizmlar xalqning milliy mentaliteti, madaniy qadriyatlarini va ijtimoiy munosabatlarini aks ettiruvchi muhim lingvomadaniy birliklardir. 손이 크다, 입이 무겁다, 눈이 높다, 피땀을 흘리다, 마음을 먹다, 고개를 숙이다, 체면을 세우다, 발이 넓다, 정이 들다, 눈치가 빠르다 kabi birliklar koreys xalqining saxiylik, sir saqlash, talabchanlik, mehnatsevarlik, qat‘iyat, hurmat, obro‘, ijtimoiy aloqa va vaziyatni sezish kabi qadriyatlarini ifodalaydi.

Tahlil shuni ko‘rsatadiki, koreys frazeologizmlari faqat obrazli nutq vositasi emas, balki xalqning dunyoni qanday idrok etishi, inson va jamiyat munosabatini qanday baholashi, hissiyot va odobni qanday ifodalashini ko‘rsatuvchi muhim madaniy belgidir. Ayniqsa 마음, 눈, 입, 손, 발, 가슴 kabi tana a‘zolari bilan bog‘liq frazeologizmlar koreys mentalitetidagi ichki kechinma, ijtimoiy masofa, hurmat va jamoaviylikni yoritishda muhim rol o‘ynaydi.

Xulosa qilib aytganda, koreys tilidagi frazeologizmlarni lingvomadaniy jihatdan o‘rganish koreys xalqining milliy tafakkuri va madaniy dunyoqarashini chuqurroq anglashga xizmat qiladi. Bu mavzu koreys tilshunosligi, tarjimashunoslik va koreys tilini o‘qitish metodikasi uchun muhim ilmiy ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. 국립국어원. 표준국어대사전. 서울: 국립국어원.
2. 임지룡. 국어 의미론. 서울: 탑출판사, 1992.
3. 김종택. 국어 어휘론. 서울: 탑출판사, 1992.
4. Maslova V. A. Lingvokulturologiya. Moskva: Akademiya, 2001.